

LỜI TÒA SOẠN

Thưa quý vị độc giả.

Cuốn “*Lý lịch sự vụ*” này là một tư liệu Hán Nôm đặc biệt quý hiếm của một người cũng rất đặc biệt: Khoái Châu quận công Nguyễn Đức Xuyên. Ông là một trong những người theo phò Nguyễn Ánh từ lúc mới dấy binh ở Gia Định, từng chỉ huy các lực lượng cấm binh, thủy binh, tượng binh lập nhiều chiến công hiển hách. Đến khi đất nước thanh bình, ông tiếp tục được vua Gia Long và Minh Mạng trọng dụng giao cho chức vụ Khâm sai Chưởng Tượng quân lãnh Tượng chính Cai tào vụ (chỉ huy lực lượng tượng binh cả nước kiêm trông coi vận tải thủy và thuế quan), tước quận công. Vua Gia Long từng bảo: “Ta với ngươi (Nguyễn Đức Xuyên) nghĩa là quân thân, tình như phụ tử”. Chẳng những vậy, trong một lần túng quẫn, Nguyễn Đức Xuyên đã “bạo gan” xin ứng trước tiền bổng một năm, vua Minh Mạng thương tình cho hẵn 1.000 quan tiền và 1.000 phương gạo, lại dụ rằng: “Như không đủ thì tâu với trẫm. Nhà nước đối với khanh không hề hà tiện”. Nếu so với số phận bi thảm của các bậc Khai quốc công thần khác của triều Nguyễn như Nguyễn Văn Thành, Đặng Trần Thường, Lê Văn Duyệt... thì Nguyễn Đức Xuyên đúng là người đặc biệt.

Năm 1822, vua Minh Mạng lệnh cho các quan đại thần từ hàng tứ phẩm trở lên phải làm một bản lý lịch kể rõ các sự vụ, công vụ của từng người nạp tại Sở quán để làm tài liệu viết sử. Nguyễn Đức Xuyên đã viết bản “*Lý lịch sự vụ*” dày 296 trang, chép thành 2 bản, một bản nạp tại Sở quán và một bản lưu chiếu tại gia đình. Bản chúng tôi phiên dịch là bản do hậu duệ của Nguyễn Đức Xuyên lưu giữ được. Đây là một tư liệu Hán Nôm đặc biệt quý hiếm vì mấy điểm sau:

Trong số các bản lý lịch sự vụ của các trọng thần thực hiện theo lệnh của vua Minh Mạng, đến nay, chúng ta chỉ mới phát hiện được bản của Nguyễn Đức Xuyên. Đây quả là một điều rất may mắn, bởi bản *Lý lịch sự vụ* này là một nguồn tư liệu hết sức phong phú về triều Nguyễn trên các lãnh vực quân sự, chính trị, ngoại giao, vận tải biển, thuế quan... liên tục trong gần nửa thế kỷ, từ lúc Nguyễn Ánh dấy binh ở Gia Định cho đến đầu thời Minh Mạng. Nguyễn Đức Xuyên có cách viết độc đáo, sau khi tường thuật các sự kiện quan trọng, ông sao chép lại các văn bản liên quan như tấu biểu, tờ truyền, tờ phó, chỉ dụ, mật chỉ... để làm bằng. Đây chính là những văn bản nguồn, là “sử liệu của sử liệu”, hết sức quý giá không chỉ đối với sử học. Đáng nói thêm là, rất nhiều văn bản loại này, cho đến nay vẫn chưa được nhiều nhà nghiên cứu biết đến. Bên cạnh đó, tác phẩm này còn mang dáng dấp của một cuốn hồi ký biên niên, cung cấp nhiều văn liệu có cách hành văn bằng chữ Nôm pha lẫn chữ Hán vào cuối thế kỷ 18, đầu thế kỷ 19. Điều đó chứng tỏ rằng, việc dùng chữ Nôm trong các văn bản của nhà nước không phải chỉ phổ biến dưới triều Tây Sơn.

Tuy là một tập nhật ký công vụ, nhưng trong tác phẩm vẫn có nhiều đoạn mô tả sinh động, hấp dẫn về các trận đánh lớn, về chuyện đối đầu giữa các nhân vật lịch sử, kể cả những chi tiết rất đời thường như chuyện chia chác tiền bạc, phẩm vật ban thưởng... vốn ít được sử sách quan phương đề cập. Những chi tiết ấy giúp người đọc có cái nhìn đa chiều, xác thực hơn đối với nhiều nhân vật và sự kiện lịch sử được đề cập trong tác phẩm.

Có điều đáng tiếc là, do bảo quản không tốt, nên nguyên bản *Lý lịch sự vụ* bị hư nát, mất mát khá nhiều. May mắn là trong quá trình làm bản thảo, chúng tôi được một cộng tác viên tặng một bản dịch *Lý lịch sự vụ* (đánh máy trên giấy A4 385 trang, không có phần nguyên tác) do GS Ngô Văn Ích thực hiện theo chủ trương của Ủy ban Dịch thuật (Phủ Quốc vụ khanh đặc trách văn hóa-Sài Gòn). Theo ý kiến của dịch giả Trần Đại Vinh thì đây có thể là bản dịch từ nguyên bản của Nguyễn Đức Xuyên đệ nạp tại Sở quán. Không biết hiện nay bản nguyên tác ấy lưu lạc về đâu? Có lẽ do bản dịch này chưa hoàn chỉnh vì nguyên bản bị rách nát nhiều nên chưa được in ra chăng? Dù sao, đây cũng là một sự bổ sung kịp thời, giúp chúng tôi đối chiếu, bổ sung qua lại giữa 2 bản dịch nhằm hạn chế bớt phần khiếm khuyết của nguyên bản.

Do tầm quan trọng của tư liệu này, chúng tôi in kèm phần nguyên tác để bạn đọc tham khảo, đối chiếu (nhưng phải thu nhỏ kích cỡ để bảo đảm số trang, kích cỡ chuẩn của nguyên tác được đưa đầy đủ trên trang www.vjol.info.vn, tạp chí Nghiên cứu và Phát triển, 2015, số 6 và số 7). Để bảo đảm số trang theo giấy phép, cuốn *Lý lịch sự vụ* của Nguyễn Đức Xuyên phải chia làm 2 phần đăng trên 2 số báo liên tiếp: Phần 1 từ 1780 đến 1803, đăng số 6/2015; Phần 2 từ 1804 đến 1822, đăng số 7/2015.

Cuốn *Lý lịch sự vụ* của Nguyễn Đức Xuyên ghi chép nhiều sự kiện, nhân vật lịch sử trong khoảng thời gian khá dài, không gian tác phẩm cũng trải rộng từ Nam chí Bắc, bản thân tác giả lại là một võ quan nên cách diễn đạt, câu chữ nhiều chỗ phức tạp, cộng thêm tình trạng hư nát của nguyên bản, nên việc dịch thuật, chú giải không thể tránh khỏi thiếu sót. Chúng tôi rất mong được bạn đọc góp phần hiệu đính để bản dịch đạt độ hoàn hảo hơn.

Tạp chí Nghiên cứu và Phát triển